

to chronologiškai aptariami visi likę priebalsiai. Toliau, trumpai palietus skolinių konsonantizmą (p. 297–299), dėmesys sutelkiamas į kombinacinius priebalsių pakitimus (p. 299–368). Pirmiausia nagrinėjamas priebalsių likimas žodžio gale (nukritimas, skardumo išnykimas, dusliųjų priebalsių virtimas pusiau skardžiais). Po to aptariama tautosilabinių junginių raida, priebalsių junginiai su *j*, priebalsių pakitimai prieš priešakinės eilės balsius, prieš suminkštintus pučiamuosius priebalsius bei afrikatas ir pan. (p. 303–330).

Konsonantizmo analizė tęsiama kitų kombinacinių konsonantizmo pakitimų aptarimu, pvz.: veliarizacijos, asimiliacijos, disimiliacijos, priebalsių iškritimo bei įterpimo žodžio kamieno, metatezės (p. 332–368).

Vadovėlio gale rasime labai reikalingą priedą: du žemėlapius (viename pavaizduotos latvių kalbos tarmės, kitame – tarmių priegaidžių paplitimas) su paaiškinimais ir visų latvių kalbos šnektų, kurios žemėlapyje pažymėtos skaičiais, sąrašą (p. 372–382). Galėtų dar būti ir dalykinė rodyklė, tačiau ją iš dalies atstoja turinys (p. 7–11).

Aptariamame M. Rudzytės darbe gana nuosekliai laikomasi tokios latvių kalbos istorijos sampratos, kokią savo darbuose yra išdėstęs J. Endzelynas. Jaučiama didžiulė pagarba žymiajam baltistui, jo teiginiai dažnai cituojami. Vis dėlto vadovėlio autorė paprastai nenuleidžia negirdomis ir naujesnių požiūrių, bent jau pamini, kad tokių esama, nurodo literatūrą. Tai tik padidina leidinio vertę.

Baigdamas norėčiau pabrėžti, kad vadovėlis pavyzdinai techniškai parengtas (čia padėkos žodžio nusipelno kruopšti redaktorė R. Augstkalnė), metodiškai gerai apgalvota jo struktūra. Būtina pagirti ir filologinę kultūrą. Todėl ypač apmaudu, kad spaudos kokybė, deja, neatitinka šiuolaikinių reikalavimų.

Bonifacas Stundžia

La formazione dell'Europa linguistica: Le lingue d'Europa tra la fine del I e del II millennio, a cura di E. Banfi, La Nuova Italia, 1993, 626 p.

Knyga „Europos kalbų susidarymas“, kurią išleido garsi leidykla „La Nuova Italia“, susideda iš įva-

dinio straipsnio, dviejų dalių ir priedų. Įvade (p. 7–35) knygos sudarytojas ir redaktorius Emanuela Banfi pateikia bendrą Europos kalbų vaizdą nuo I tūkstantmečio pabaigos iki II tūkstantmečio galo. Pirmoji ir pagrindinė leidinio dalis (p. 41–424) skirta indoeuropietiškosios Europos kalboms. Pirmiausia apžvelgtos didžiosios kalbinės grupės (romanų, germanų, slavų), po to – mažosios grupės (baltų, keltų, čigonų tarmės kaip indų-iranėnų grupės atstovės Europoje) ir „izoliuotos“ kalbos (graikų, albanų).

Antrojoje knygos dalyje supažindinama su neindoeuropietiškosiomis Europos kalbomis – baskų, uraliečių, tiurkų, mongolų, semitų. Knygos prieduose, be sutrumpinimų sąrašo, rasime įvairių indėksų: žemėlapių, kalbų ir kalbinių sistemų, teminių, vardų ir kt.

Siuo solidžiu veikalu pradedama nauja serija „Europos kalbos“. Serijos sumanytojas ir redaktorius E. Banfi yra Trento universiteto profesorius, istorinės kalbotyros specialistas. Seriją sudarys monografijos, skirtos Europoje vartojamoms kalboms. Serijos tomuose numatoma aptarti atskirų kalbų raidą nuo pirmųjų istorinių duomenų bei rašto paminklų iki mūsų dienų, taip pat pateikti dabartinių jų sandaros aprašymą, ypač kreipiant dėmesį į sociolingvistinę kalbos situaciją. Kiekvienas tomas bus baigiamas gausia bibliografija. Baltistams itin maloni žinia, kad tarp rengiamų serijos veikalų numatyta ir monografija „Baltų kalbos“, kurią rašo Pietro U. Dini.

Baltų kalboms skiriama dėmesio ir anotuojamame apžvalginiam leidinyje – jos aptariamos pirmosios dalies antrajame skyriuje „Mažesnės kalbinės grupės“ (p. 197–254). Apžvalgos autorius – pastaraisiais metais produktyviausias italų baltistas P. U. Dini, pasirinkęs savitą chronologinį supažindinimo su baltų kalbomis kelią.

Studijos įžangoje P. U. Dini pateikia enciklopedinių žinių apie baltų kalbas, motyvuoja apžvalgos sandarą, aptaria pirmuosius baltų paminėjimus istorijos šaltiniuose, baltų genčių ir kalbų vaizdą Renesanso epochos istoriografijoje bei XIX amžiuje.

Pirmajame skyriuje, apimančiame laikotarpį iki X amžiaus ir pavadintame „Baltų dialektai senosios Baltijos („Baltia antiqua“) laikais“ (p. 202–209) P. U. Dini meta žvilgsnį į priešistorinius laikus, pateikia rekonstruotą protobaltų garsyną, aptaria baltų prokalbės skilimą V a. pr. Kr., išryški

na rytų ir vakarų baltų svarbesnius skiriamuosius bruožus. Po to supažindinama su priešistorine baltų gyventa teritorija ir vėlesniu jos kitimu, aptariamimi senieji baltų kalbų kontaktai su kitomis kalbomis ir jų palikimas. Šiame skyriuje rasime išvardytas visas iš istorijos šaltinių žinomas baltų gentis.

Antrajame skyriuje (p. 210–217) „Baltų dialektai tarp pagoniškosios („Baltia pagana“) ir krikščioniškosios („Baltia christiana“) Baltijos (X–XV a.)“ autorius apžvelgia tebesitęsiantį slavų ir prasidėjusį vokiečių Ordino veržimąsi į baltų gyvenamas žemes, vakarų baltų kontaktus su slavais ir germanais. Skyrium aptariamai svarbesni garsyno pakitimai, vykę rytų bei vakarų baltų kalbose, leksikos raida, daugiausia stimuliuota krikščionybės įvedimo, taip pat daugiakalbystė Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje.

Trečiasis skyrius (p. 217–229) pavadintas „Rašytiniai šaltiniai tarp reformuotos („Baltia reformat“) ir katalikiškos („Baltia catholica“) Baltijos (XVI–XVII a.)“. Čia P. U. Dini pirmiausia išryškina nevienodą atskirų baltų kraštų politinę ir kultūrinę situaciją, verstinių pirmųjų rašto paminklų pobūdį, sąlygojusį gausius skolinius ir vertinius. Daugiausia vietos skiriama atskirų baltų kalbų fonologinės, morfologinės ir sintaksinės sistemos svarbesniems bruožams, kuriuos galima nustatyti pagal rašto paminklus. Skyrium aptarta leksikos raida, ypač nulemta šventimkalbių elementų skverbimosi.

Ketvirtajame skyriuje (p. 230–244) „Baltų kalbų padėtis nacionalinėje epochoje (XIX–XX a.)“ P. U. Dini apžvelgia skirtingas kultūrinės sąlygas, kuriomis kūrėsi bendrinės baltų kalbos, meta žvilgsnį ir į emigrantų iš baltų kraštų kalbą. Toliau analizuojamas rusifikacinis bilingvizmas, fonetikos, morfologijos ir sintaksės raida, žodyno plėtimas. Skyrius baigiamas naujausių kalbinių procesų, vykstančių baltų kraštuose, aptarimu.

Studijos pabaigoje pateikta rinktinė bibliografija, pradedama nuo bendrųjų baltistinių veikalų. Svarbesni italų baltistiniai darbai surašyti skyrium, kaip ir studijoje cituota literatūra.

Konspektyvi baltų kalbų istorijos apžvalga parašyta profesionaliai ir patraukliai, mokamai sudėliojant akcentus ir parenkant pavyzdžius, derinant tradicinį požiūrį su naujesnėmis interpretacijomis, argumentuojant savitą chronologizaciją. Aptarta studija rodo P. U. Dini išaugusį plačios erudicijos baltistą, laisvai operuojantį baltų kalbų istorijos faktais, beje,

ir pateikiamais kultūringai (korektūros klaidų, šiaip kokių apsirikimų palyginti retai pasitaiko).

Būtina pažymėti ir asmeninį autoriaus įnašą į sintetinėje studijoje aptartas problemas. P. U. Dini yra tyręs ir tebetiria baltų genčių, kalbų bei kultūrų recepciją Renesanso epochos žymiųjų filologų ir istorikų darbuose¹, yra atlikęs kruopščią filologinę M. Mažvydo kelių giesmių analizę², pateikęs prūsų kalbos žodžių naujų etimologijų³.

Laki plunksna, ištikima P. U. Dinio palydovė, teneatšimpa ir rašant monografiją „Baltų kalbos“. O pagrindai jai jau padėti. Sėkmės.

Bonifacas Stundžia

M. Biolik, Hydronimia dorzecza Pregoly z terenu Polski, Olsztyn: Wydawnictwo wyższej szkoły pedagogicznej w Olsztynie. 1987, 391 p.

M. Biolik paskelbė stambią studiją, kurioje analizuoja Priegliaus upės baseino, esančio dabartinės Lenkijos teritorijoje, hidronimiją, t. y. ežerų, upių, kanalų, pelkių, raistų, tvenkinių vardus. Pats Prieglius ir šiaurinė Priegliaus baseino dalis po II pasaulinio karo atsidūrė Kaliningrado srityje. Lenkijai priklauso didžioji dalis Alnos (dab. Lyna), Vangrapės (dab. Vengorapia) upių baseino ir Ro-

¹ Žr., pvz.: P. U. Dini, Baltų kalbos bei kultūros Rinascimento laikotarpiu. Dėl Videvučio – „Biottero“ mito P. F. Giambullario 1566 m. Prūsijos aprašyme italų kalba. – Colloquium Pruthenicum primum. Papers from the First International Conference on Old Prussian held in Warsaw, September 30th – October 1st, 1991, Warszawa, 1992, 135–141 (čia pateikti ir kiti autoriaus darbai šia tema).

² Žr., pvz., monografiją, vertą atskiro aptarimo: P. U. Dini, L'Uno di S. Ambrogio di Martynas Mažvydas. Studio filologico-linguistico del testo antico lituano (1549) e delle sue fonti latine e polacche, La Fenice Edizioni, 1994, 110 p.

³ Žr., pvz.: P. U. Dini, Linguistica e filologia baltica: pruss. VE 708 e lit. *Baūbis*. – Linguistica Baltica, 2(1993), 211–219 (čia nurodyti ir ankstesni autoriaus šios serijos straipsniai).